

La cabellera de l'estimat en els *Ghazals* de Hafez i el *Canzoniere* de Petrarca*

Ramon Gaja

Institut Maria Rúbies, Lleida
ramongaja@gmail.com

Nasser Nikoubakht

Universitat Tarbiat Modarés de Teheran
n_nikoubakht@modares.ac.ir

Recepció: 11/01/2012

Resum

Els *Ghazals* de Hafez (Xiraz, c. 1315-1389) i el *Canzoniere* de Petrarca (1304-1374) tenen, pel cap baix, tres característiques comunes: tots dos poemaris són coetanis, contenen un nombre similar de versos i constitueixen el cim de la poesia amorosa medieval, l'un de la persa i l'altre de l'europea. La cabellera és un dels atributs de l'estimat més lloats per tots dos poetes (57 vegades en el *Canzoniere* i 249 vegades en els *Ghazals*). El present article fa un estudi comparatiu de les coincidències i de les diferències en la descripció i el simbolisme de la cabellera de l'estimat en els *Ghazals* de Hafez i el *Canzoniere* de Petrarca.

Paraules clau: cabellera de l'estimat; *Ghazals* de Hafez; *Canzoniere* de Petrarca; amant i estimat; simbolisme dels cabells

Abstract. *Beloved's hair in Ghazals of Hafiz and Petrarch's Canzoniere*

The *Ghazals* of Hafiz (Shiraz, c. 1315-1389) and Petrarch's *Canzoniere* (1304-1374) have at least three common characteristics: both are contemporary; they contain a similar number of lines, and both are the top of the medieval love poetry, one in the Persian literature and the other in the European literature. The description of the beloved's hair is one of the principal commonplaces of these two poets: Petrarch mentions it 57 times in the *Canzoniere* and Hafiz 249 times in the *Ghazals*. This paper shows, with the comparative-contrastive method, the common and different characteristics and symbolism of the beloved's hair in Hafiz's and Petrarch's poetry.

Keywords: beloved's hair; Hafiz's *Ghazals*; Petrarch's *Canzoniere*; lover and beloved; hair symbolism

* Aquest article és un fragment de la tesi doctoral del Dr. Ramon Gaja, escrita en persa i dirigida pel Dr. Nasser Nikoubakht, que porta per títol «Estudi Comparatiu dels *Ghazals* de Hafez i el *Canzoniere* de Petrarca».

Sumari

La cabellera de l'estimat	El pres perpetu
El color dels cabells	La cabellera protectora
La cabellera llarga	La cabellera coberta
Els cabells esbarriats per la brisa	La cabellera vegetal
La cabellera perfumada i olorosa	El simbolisme
La cabellera inflama el desig de l'amant	Conclusions
La cabellera és un parany	Referències bibliogràfiques
L'amant encadenat a la cabellera de l'estimada	

Els *Ghazals* de Hafez¹ (Xiraz, c. 1315-1389) i el *Canzoniere* de Petrarca² (1304-1374) tenen, pel cap baix, tres característiques comunes:

- Des del punt de vista qualitatiu, totes dues obres estan considerades el cim de la poesia lírica medieval: l'una en la literatura persa i l'altra en l'europea.
- Des del punt de vista quantitatiu, totes dues obres contenen un nombre similar de versos: el *Canzoniere* de Petrarca —que Petrarca va titular en llatí *Rerum vulgarium fragmenta* (Rvf)— conté 7.784 versos, i els *Ghazals* de Hafez, 4.092 dístics, és a dir, 8.184 versos.
- Des del punt de vista cronològic, totes dues obres van ser escrites durant el segle XIV.

Així doncs, tots dos llibres són coetanis, contenen un nombre similar de versos i constitueixen el cim de la poesia amorosa medieval.

Totes dues obres canten l'amor de l'amant envers l'estimat, que en el cas de Petrarca és una dona, anomenada Laura, i en el *divan* de Hafez l'estimat és masculí³. Si bé el sexe de l'estimat és diferent en els dos poemaris, tots dos coincideixen a descriure'n la cabellera minuciosament; ara bé, la descripció que en fan té algunes coincidències i algunes diferències.

La cabellera de l'estimat

La cabellera és un dels atributs de l'estimat més lloats per tots dos poetes. Si Petrarca es refereix 57 vegades als cabells de Laura en el *Canzoniere*, Hafez es refereix 249 vegades a la cabellera de l'estimat en els *Ghazals*. Tots dos poetes anomenen els cabells i la cabellera amb diverses paraules: Petrarca els anomena *chiome* (21 v.), *pelo* (9 v.), *treccie* (7 v.), *capelli* (6 v.), *capei* (6 v.), *chioma* (3 v.),

- Hāfez. Ġazaliyāt, Dīvān*, vol. 1., editat per P.N. HĀNLARĪ, Teherán, Hūvārazmī 1983 (d'ara endavant, *Gh.*).
- Francesco Petrarca: Canzoniere*, edició crítica i introducció a cura de G. CONTINI, anotacions de D. PONCHIROLI, Torí, Einaudi, 1964 (d'ara endavant, *RvF*).
- ŠAMISĀ (2002: 165).

treccia (2 v.), *capegli* (1 v.), *crin* (1 v.) i *crine* (1 v.), i Hafez els anomena *zolf* (175 v.), *torre* (26 v.), *gīsū* (24 v.), *mīy* (14 v.), *mū* (10 v.), *zolfīn* (5 v.), *ḡa'ad* (4 v.), *kākol* (2 v.), *kolāle* (2 v.) i *marqūl* (1 v.).

El color dels cabells

Mentre que Laura té els cabells (*Rvf.* 30, 38; 34, 3; 213, 3) i les trenes (*Rvf.* 29, 3; 37, 6; 126, 47) rossos, l'estimat de la poesia hafeziana els té negres (*Gh.* 266, 1; 275, 4). La cabellera rossa de Laura venç el sol del migdia a l'estiu (*Rvf.* 200, 13-14) i el sol sobre la neu a l'hivern (*Rvf.* 30, 37-38), i és l'enveja del sol (*Rvf.* 37, 81-82), perquè fa que sembli menys bell (*Rvf.* 348, 2-3). Hafez, en canvi, canta la nit de la cabellera (*Gh.* 74, 5) de l'amic i els seus colors nocturns (*Gh.* 15, 7), semblants als de Leilí (*Gh.* 41, 6; 55, 4) —famosa estimada el nom de la qual significa *nocturna* en àrab—. Petrarca afirma insistentment que els cabells de Laura són d'or (*Rvf.* 29, 3; 30, 24), una crinera d'or (*Rvf.* 291, 2) fi (*Rvf.* 12, 5; 90, 1), d'or pur lluent (*Rvf.* 292, 5), o fins i tot més rossos que l'or (*Rvf.* 196, 7-8), i fan que l'or mateix sembli menys bell (*Rvf.* 348, 2-3). Hafez, en canvi, compara la dolça negror de la cabellera (*Gh.* 233, 5) de l'estimat amb un hindú (*Gh.* 95, 2; 207, 7; 332, 3), amb un negre (*Gh.* 123, 7), i afirma moltes vegades que té els cabells mescats (*Gh.* 81, 1; 209, 3; 221, 10), és a dir, negres i perfumats. Hafez també canta la impietat del rínxol de l'amic (*Gh.* 434, 2), és a dir, la negror del seu rínxol, car l'impíu —segons el creient— no posseïx la llum de la fe⁴. Petrarca i el petrarquisme van proposar la cabellera rossa —que venç el sol, l'or i l'ambre (*Rvf.* 197, 8-9)— com a emblema de la bellesa femenina;⁵ ara bé, el poeta italià no solament lloa la bellesa física dels cabells d'or (*Rvf.* 219, 5) de Laura, sinó que també considera que tenir una ment sàvia sota els cabells rossos és una gràcia que el cel generós concedeix a molt poques persones (*Rvf.* 213, 1-3).

En la poesia de Petrarca, a més, el color dels cabells indica el pas del temps i l'arribada a la vellesa; el poeta italià diu que els seus cabells canviaran (*Rvf.* 30, 25) i s'emblanquiran (*Rvf.* 30, 14-15) com els de l'immortal Titó de blanca cabellera (*Rvf.* 291, 5 & 11) i amant de l'aurora, o bé com els d'un senador romà de cabells venerables (*Rvf.* 53, 21) amic de Petrarca. Hafez, en canvi, no parla sobre cabells blancs en els *Ghazals*. Aquest tret mostra la diferent qualitat dels cabells en el pensament dels dos poetes: Hafez es refereix a una cabellera divina, celestial, i Petrarca a una d'humana i terrenal.

La cabellera llarga

Hafez canta la llarga cabellera de l'estimat (*Gh.* 4, 29) que arriba fins als peus (*Gh.* 323, 6; 327, 9) i no es pot expressar breument, perquè és una llarga història (*Gh.* 41, 5). Petrarca, en canvi, no fa cap referència a la llargària dels cabells de Laura. La llarga cabellera dels perses era proverbial: ja en el segle v aC Èsquil va

4. BARZEGAR HĀLEQĪ (2009: 522).

5. BETTELLA (2005: 133).

deixar escrit en el seu epitafi que havia lluitat contra el βαθυχαίτης Μῆδος, el persa de llarga cabellera⁶. Aquest costum de portar els cabells llargs encara perdurava en l'època de Hafez, com es desprèn de la poesia clàssica persa.

Petrarca no afirma directament que la cabellera de Laura és llarga, però es pot deduir indirectament, car diu que és escampada pel vent (*Rvf.* 90, 1).

Els cabells esbarriats per la brisa

Tots dos poetes (*Gh.* 450, 3; *Rvf.* 246, 1-2) descriuen com la brisa mou suaument i lenta els cabells de l'estimat. En el cas de Hafez és la brisa (*Gh.* 38, 1) de Sabà (*Gh.* 412, 2), que bufa a l'albada (*Gh.* 74, 5; 406, 3), la que escampa la cabellera (*Gh.* 223, 4; 268, 2) de l'estimat, el seu perfum (*Gh.* 443, 14) i el seu renom (*Gh.* 17, 5). Si a la poesia hafeziana la cabellera perfumada d'ambre de l'amic (*Gh.* 276, 1) és esbarriada pel vent de Sabà (*Gh.* 223, 4), Petrarca descriu com el Zèfir (*Rvf.* 310, 1-2) escampa dolçament els cabells de Laura (*Rvf.* 143, 9; 227, 1-2) sobre el coll (*Rvf.* 127, 77) i com ella se'ls recull de manera tan elegant que la ment del poeta encara tremola en recordar-la (*Rvf.* 196, 7-11). El poeta italià es pregunta: «¿Quina nimfa en les fonts, quina deessa en els boscos, va deixar anar a la brisa una cabellera d'or tan fina?» (*Rvf.* 159, 5-6).

La cabellera perfumada i olorosa

Mentre que Hafez canta constantment la bona olor de la cabellera de l'estimat, Petrarca, en canvi, no fa cap referència a l'olor de la cabellera de Laura. Hafez afirma que la cabellera de l'estimat fa olor d'ambre pur (*Gh.* 245, 3), de mesc (*Gh.* 209, 3; 349, 3; 407, 4) i de gessamí (*Gh.* 282, 4). La seva aroma és millor que el perfum de mesc tàrtar (*Gh.* 95, 7) o que l'ambre perfumat (*Gh.* 275, 5) perquè cada rínxol d'aquell serrell val cent bosses de mesc de la Xina (*Gh.* 486, 7); mil bosses de mesc comparades amb la fragància de la cabellera de l'amic no valen ni mig gra de civada (*Gh.* 398, 3). Quan l'estimat es pentina, la seva cabellera perfumada entrega la seva bona olor a la terra (*Gh.* 57, 5) i la brisa de Sabà escampa l'olor de mesc (*Gh.* 437, 1) embriagador dels rínxols (*Gh.* 94, 1) entre els bevedors del simposi (*Gh.* 47, 4) i per la prada, on el perfum del jacint i la rosa deixen de ser admirats (*Gh.* 230, 2) i el mesc tàrtar perd el seu valor (*Gh.* 67, 2). La brisa matinal escampa l'olor de la cabellera perfumada de l'estimat fins al cor de l'amant (*Gh.* 114, 6), li rejoyeneix l'ànima (*Gh.* 276, 1), el fa embogir d'amor (*Gh.* 142, 1) i l'encén com àloe en el foc ardent (*Gh.* 255, 3). L'amant, guiat per aquesta olor, erra pel món (*Gh.* 227, 4) amb l'esperança de trobar la cabellera perfumada i escabellada de l'estimat (*Gh.* 351, 2). Com que l'amant es troba lluny de l'estimat, li demana a la brisa: «Sabà, si passes pel país de l'amic, porta'm una flaire dels cabells perfumats d'ambre de l'amic» (*Gh.* 61, 1). La paraula persa *bū* en la poesia de Hafez tant pot significar 'olor' com 'esperança' o 'desig'⁷. Aquesta olor és tan

6. RADT (1985: T88).

7. BARZEGAR HĀLEQI (2009: 1004).

encisadora que, malgrat el pas dels anys, l'amant encara conserva en l'olfacte del seu cor l'aroma de la cabellera de l'estimat (*Gh.* 58, 7). Quan per fi l'amant palpa la bossa de mesc de la cabellera de l'estimat, temerós que vingui el vent de Sabà i els descobreixi, roman en silenci (*Gh.* 221, 10).

La cabellera inflama el desig de l'amant

Tant Petrarca (*Rvf.* 34, 1-3) com Hafez (*Gh.* 123, 7) afirmen que la cabellera de l'estimat inflama el desig de l'amant. Petrarca, en veure el front rosat i la crinera daurada de l'aurora, recorda Laura (*Rvf.* 291, 1-4) i, en recordar les trenes rosses de l'estimada, es desmaia (*Rvf.* 67, 6-8). Hafez recorda la cabellera de l'estimat com si fos una lletania que el seu cor recita matí i nit (*Gh.* 115, 7). El primer dia que Petrarca va veure escampats per l'aire els cabells de Laura, de sobte es va encendre (*Rvf.* 127, 83-84) d'amor i els cabells d'ella se li van gravar de tal manera en els ulls, que ell sempre els té presents (*Rvf.* 30, 4-6). La cabellera de l'amic també roba el cor (*Gh.* 58, 5) de l'amant hafezià, el trasbalsa com una ferradura en el foc (*Gh.* 321, 1) i hi deixa gravada la marca roent (*Gh.* 317, 2); els ghazals de Hafez descriuen com la cabellera de l'amic fa que l'amant no tingui pau en el cor (*Gh.* 231, 6), que plori i es trasbalsi (*Gh.* 266, 1), que deixi la seva feina per buscar el rínxol de l'amic (*Gh.* 180, 2) i que abandoni el camí de la religió (*Gh.* 205, 4), es tregui la túnica tradicional dels sufis —senyal d'ascetisme i pietat religiosa— i es posi el cingol (*Gh.* 304, 4) —senyal d'ateisme i idolatria—⁸; perquè, en olorar els rínxols de la cabellera de l'amic, fins i tot els savis enfolleixen (*Gh.* 417, 2) i pensen constantment en aquest secret (*Gh.* 74, 2) amb el desig d'immolar l'ànima i sacrificar la pròpia vida (*Gh.* 417, 4). El rínxol de la cabellera de l'estimat hafezià és l'estic que fa rodar com pilotes els caps dels amants apassionats (*Gh.* 326, 1).

La cabellera és un parany

Hafez compara el rínxol (*Gh.* 116, 7) i la cabellera (*Gh.* 344, 6) de l'estimat amb la trampa que atrapa el cor de l'amant (*Gh.* 429, 8). Moltes preses han caigut en aquest parany (*Gh.* 110, 6). Igual que un caçador d'ocells, l'estimat para la trampa de la seva cabellera amb la intenció de caçar els cors (*Gh.* 303, 7): la piga és el gra, i el rínxol, el llaç que lliga fins i tot els ocells més savis (*Gh.* 146, 2); el cor de l'amant, igual que l'ocell intel·ligent caigut en el parany, haurà de suportar el trasbals i el sofriment (*Gh.* 271, 2). Si el cor de l'amant cau en el pou del mentó de l'estimat, pot sortir del pou agafat a la cabellera de l'estimat, però llavors, ai, es veu indefectiblement atrapat en el parany dels seus rínxols (*Gh.* 107, 8). Aquesta imatge també es troba en el *Cançoner* de Petrarca, per bé que només una sola vegada: els llaços de l'Amor estan ocults entre els cabells crespos i rossos de Laura, on el desig del poeta —igual que un ocell— s'hi envesca (*Rvf.* 270, 56-58). D'altra banda, Hafez té tanta consciència del valor estètic de la poesia que afirma que igual com l'estimat

8. BARZEGAR HĀLEQI (2009: 214).

para el parany dels seus rínxols, així el poeta caça els ocells del pensament amb la xarxa dels seus versos (*Gh.* 313, 6).

L'amant encadenat a la cabellera de l'estimada

Laura —armada amb les trenes (*Rvf.* 121, 4) i la cabellera rossa voleiant al vent (*Rvf.* 270, 59-60), crespa i ondulada (*Rvf.* 270, 57; 227, 1; 292, 5) com una cadena d'or ters (*Rvf.* 160, 12-14)— lliga el cor trist del poeta (*Rvf.* 198, 2-4) amb un nus daurat (*Rvf.* 59, 4-5; 197, 8-1; 359, 56-57) i li estreny l'ànima amb molta suavitat (*Rvf.* 197, 9-11). En la poesia de Hafez, el rínxol de l'amic també és un anell d'esclavatge que lliga l'orella de l'amant (*Gh.* 101, 8; 279, 6), i la cadena (*Gh.* 15, 4; 67, 4; 419, 1) dels seus cabells crespos i rebels (*Gh.* 391, 3) lliga l'ànima de cent místics (*Gh.* 394, 3), molts caps tallats sense delictes i sense culpa (*Gh.* 93, 5), les ànimes de molts enamorats (*Gh.* 189, 2; 190, 3) i fins i tot el cor errant del propi poeta (*Gh.* 358, 7). Tant Petrarca (*Rvf.* 253, 3-4) com Hafez (*Gh.* 93, 5) parlen sobre el cor de l'amant lligat a la cabellera de l'estimada. Ara bé, mentre que en la poesia de Petrarca és l'Amor el que lliga el cor del poeta amb la cabellera rossa de Laura i el condueix a la mort (*Rvf.* 253, 3-4), en els *Ghazals* de Hafez, en canvi, és l'estimat el qui caça el cor de l'amant bo i llançant-li al coll la cadena del seu rínxol (*Gh.* 425, 12) i l'obliga dolçament a moure's encadenat, atret per l'aroma de la cabellera (*Gh.* 450, 3). Segons Hafez, si els assenyats sabessin com n'és de dolç i agradable estar lligat a la cabellera de l'estimat, embogirien i anirien rere les cadenes (*Gh.* 10, 5).

El pres perpetu

L'enamorat hafezià és un pres perpetu que ni pot (*Gh.* 175, 10) ni vol (*Gh.* 187, 4) alliberar-se de les cadenes, que passa tota la vida (*Gh.* 398, 2) amb la raó i l'ànima encadenades als cabells de l'estimat (*Gh.* 394, 1), amb el cor nit i dia en la cabellera de l'amic (*Gh.* 439, 2). Comprèn que res no li convé tant com l'anell de la cadena (*Gh.* 214, 2) i per això el seu cor fa un pacte amb la cabellera de l'estimat (*Gh.* 5, 33).

La cabellera protectora

En la poesia de Hafez, la cabellera de l'estimat no solament encadena el cor de l'amant, sinó que també és el millor refugi que el protegeix (*Gh.* 76, 8). La cabellera de l'amic dona serenor (*Gh.* 312, 3; 454, 4) i tranquil·litat al cor foll d'amor (*Gh.* 153, 6), el consola (*Gh.* 320, 7) i li eixuga les llàgrimes del rostre (*Gh.* 310, 9). L'ombra dels cabells de l'amic (*Gh.* 162, 5) protegeix el cor dels reis del món (*Gh.* 100, 2) igual que l'ombra de les ales del Homà —ocell mític que porta la bona fortuna als que són tocats per la seva ombra—⁹. L'amant es fa habitant de la cabellera perfumada i negra de l'estimat (*Gh.* 233, 5) i no vol que el sacsegin

9. MO'IN (1996: VI, 1375).

(*Gh.* 275, 4) ni que el foragitin d'allà (*Gh.* 381, 1). Aquesta imatge, tanmateix, no es troba en el *Cançoner* de Petrarca.

La cabellera coberta

El poema 11 del *Canzoniere* explica com Laura, en saber que Petrarca s'ha enamorat d'ella, es cobreix els cabells rossos amb un vel (*Rvf.* 11, 8-9), tant al sol com a l'ombra, durant la resta de la seva vida (*Rvf.* 11, 1-4), i el poeta, queixós, ja no pot gaudir més de la dolça visió dels cabells de l'estimada (*Rvf.* 59, 11-12). Hafez, en canvi, mai no parla dels cabells coberts de l'estimat. Ben al contrari, a la poesia de Hafez l'amant és feliç d'acariciar la cabellera de l'amic (*Gh.* 450, 8). Si l'amant vol acariciar la cabellera de l'estimat, cal que abandoni el seny (*Gh.* 390, 3) i que ho faci amb delicadesa, perquè de vegades, quan posa la mà sobre els cabells de l'estimat, aquest s'enfada (*Gh.* 216, 1). Així doncs, mentre l'amant hafezià pot acariciar la cabellera de l'estimat (*Gh.* 276, 8), Petrarca mai no palpa els cabells de Laura. Ara bé, una particularitat de la poesia hafeziana és que, de vegades, el cor impietós —el cor de pedra i sense compassió¹⁰— de l'amic s'emascara el rostre amb la cabellera (*Gh.* 404, 7).

La cabellera vegetal

Tots dos poetes fan algunes referències a la cabellera vegetal. Hafez es refereix tres vegades a la cabellera del jacint (*Gh.* 81, 5; 126, 2; 337, 1), una als rínxols del jacint (*Gh.* 230, 2) i, una altra, a la violeta que es vanta de ser com la cabellera de l'amic (*Gh.* 113, 4), però al cap i a la fi s'entristeix perquè els rínxols de l'amic són més bells que els seus (*Gh.* 403, 1). Petrarca també parla sobre la cabellera vegetal tot al·ludint al mite antic de la transformació de Dafne en un llorer¹¹, els cabells de la qual es transformen en una fronda (*Rvf.* 23, 43) de branques. D'altra banda, com que el llorer (*lauro*) és un dels símbols centrals del *Canzoniere*, Petrarca també canta les garlandes del llorer (*Rvf.* 119, 103), que simbolitzen la cabellera de Laura.

El simbolisme

Petrarca explica que els cabells daurats de Laura són com les frondes del llorer mogudes per l'aire de l'aurora. El poeta italià teixeix una xarxa de conceptes i de sonoritats entorn del nom de la seva estimada Laura: el *lauro* (llorer), *l'oro* i *l'aurora* (l'or), *l'aura* (la brisa) i *l'aurora*. Mentre les dues primeres imatges són perennes —el llorer és l'arbre sempre verd i l'or és el mineral pur i incorruptible—, les altres dues —la brisa i l'aurora— són símbols del món efímer i evanescent¹².

En els *Ghazals* de Hafez la cabellera de l'estimat té un significat simbòlic, propi de la terminologia esotèrica sufi desenvolupada principalment durant els

10. BARZEGAR HĀLEQI (2009: 930).

11. Ov. *Met.* I 452-567.

12. LACROIX (2004: 225).

segles X, XI i XII. Per exemple, en el capítol dedicat a la *samā'* —la dansa dels derivixos— a *L'alquímia de la felicitat*, Moḥammad Ġazalī (1058-1111) explica que els sufís identifiquen la cabellera amb les tenebres de la impietat (*zōlmat-e koḡr*) i amb la cadena de les formes de la Majestat divina (*selsele-ye 'aškāl-e ḡazrat-e 'elaheyat*)¹³. També Ahmad Ghazalī (1061-1126) explica, en el capítol 38 de les *Savāneh*, que de vegades la cabellera de l'estimat és un signe de l'Amor diví¹⁴. Maḥmud Šabestarī, en *El roserar del misteri* (1317), dona la clau simbòlica per interpretar la cabellera. Escriu Šabestarī:

چو عکسی ز آفتاب آن جهان است که هر چیزی به جای خویش نیکوست رخ و زلف آن معانی را مثال است رخ و زلف بتان را زان دو بهر است	هر آن چیزی که در عالم عیان است جهان چون زلف و خط و خال و ابروست تجلی که جمال و گه جلال است صفات حق تعالی لطف و قهر است

Tot el que apareix en aquest món
 és un reflex del sol de l'altre Món.
 El món és com la cabellera, el pèl moixí, la piga i la cella,
 perquè cada cosa és bonica en el seu lloc.
 A vegades manifesten la bellesa i a vegades la majestat:
 el rostre i la cabellera són els símbols d'aquelles idees.
 Els atributs de Déu l'Altíssim són la benvolença i la còlera:
 és per això que el rostre i la cabellera dels ídols són totes dues coses¹⁵.

Així doncs, en els *Ghazals* de Hafez, la cabellera de l'estimat té un simbolisme místic: la cabellera simbolitza el món fenomènic, el vel de Maia, el món de les aparències, el món que coneixem a través dels sentits. Aquell qui creu que aquest món és l'autèntica realitat cau en l'error o, per dir-ho com Moḥammad Ġazalī, comet impietat (*koḡr*); igual que de vegades la cabellera cobreix el rostre de l'estimat, la percepció de les criatures de vegades oculta el Creador, la realitat divina. La cabellera en els *Ghazals* de Hafez, per tant, és un símbol de la diversitat de les criatures que hi ha en el món temporal i material, però que de fet són un senyal provinent del món etern i espiritual¹⁶.

Conclusions

De tot el que hem anat exposant, en podem extreure les conclusions següents. Pel que fa a les semblances:

- La cabellera és un dels atributs de l'estimat més lloats per tots dos poetes.
- Mentre que Hafez afirma que la cabellera de l'estimat és molt llarga, Petrarca no diu directament que la cabellera de Laura sigui llarga, però es pot deduir indirectament, perquè és escampada pel vent.

13. ḤADIV ĠAM (1982: 483-4).

14. RITTER (1989: 58).

15. Text original: ŠABESTARI (1982: cap. 50, 1-4). El text català ha estat traduït per Ramon Gaja.

16. BĀḤARZĪ (1966: 246); BARZEGAR ḤĀLEQĪ i KARBĀSĪ (1992: 486).

- Tots dos poetes descriuen com la brisa mou suaument els cabells de l'estimat.
- Tant Petrarca com Hafez afirmen que la cabellera de l'estimat inflama el desig de l'amant.
- Tots dos poetes canten el cor de l'amant encadenat a la cabellera de l'estimat.
- En tots dos poetes hi trobem algunes referències a la cabellera vegetal: Hafez canta la cabellera i els rínxols del jacint i també la cabellera de la violeta; Petrarca al·ludeix a la transformació dels cabells de Dafne en una fronda de branques i també canta les garlandes del llorer, en al·lusió a la cabellera de Laura.

I pel que fa a les diferències:

- Mentre que Laura té els cabells rossos com l'or, l'estimat de la poesia hafeziana els té negres com la nit.
- En la poesia de Petrarca el color blanc dels cabells indica l'arribada a la vellesa; aquesta imatge, en canvi, no es troba en els *Ghazals* de Hafez.
- Mentre que Hafez canta constantment la bona olor de la cabellera de l'estimat, Petrarca, en canvi, no fa cap referència a l'olor de la cabellera de Laura.
- Mentre que Hafez compara vuit vegades el rínxol i la cabellera de l'estimat amb la trampa que atrapa el cor de l'amant, aquesta imatge només es troba una sola vegada en el *Cançoner* de Petrarca.
- En la poesia de Hafez, la cabellera de l'estimat no solament encadena el cor de l'amant, sinó que també és el millor refugi que el protegeix. Aquesta imatge no es troba en el *Cançoner* de Petrarca.
- Mentre que Laura, en saber que Petrarca s'ha enamorat d'ella, es cobreix els cabells amb un vel, l'estimat en els *Ghazals* de Hafez mai no es cobreix la cabellera.
- Mentre l'amant hafezià pot acariciar la cabellera de l'estimat alguna vegada, Petrarca mai no palpa els cabells de Laura.
- En els *Ghazals* de Hafez, la cabellera de l'estimat té un simbolisme místic: és una al·legoria de la diversitat de les criatures que hi ha en el món temporal i material, però que de fet són un senyal del món etern i espiritual.

Referències bibliogràfiques

- Gh. HĀNLARĪ, P.N. (1362/1983). *Hāfez. Ġazaliyāt, Dīvān*. Vol. 1. Teheran: H̄vārazmī.
- RvF CONTINI, G.; PONCHIROLI, D. (1964). *Francesco Petrarca: Canzoniere*. Torí: Einaudi.
- BĀĤARZĪ, Y. (1345/1966). *Owrād al-aĥbāb va foṣūṣ al-ādāb*. Vol. 2. Teheran: Entešārāt-e dānešgāh-e Tehrān.
- BARZEGAR ĤĀLEQĪ, M.R. (1388/2009). *Šāĥ-e nabāt-e Ĥāfez. Šarĥ-e ġazalhā hamrāh bā moqaddame, talaffoḡ-e vāžegān-e doṣvār*. Teheran: Zavvār.
- BARZEGAR ĤĀLEQĪ, M.R.; KARBĀSĪ, 'E. (1371/1992). *Šamsoddīn Moĥammad Lāhīġī. Šarĥ-e Ġolšan-e Rāz*. Teheran: Zavvār.
- BETTELLA, P. (2005). *The Ugly Woman: Transgressive aesthetics models in Italian poetry from the Middle Ages to the Baroque*. Toronto: University of Toronto Press.

- ĤADĪV ĜAM, S.H (1361/1982). *Moḥammad Ĝazalī. Kīmīā-ye sa'ādat*. Teheran: Ketābhāne-ye Markazī.
- LACROIX, J. (2004). «Splendeur et misère de la chevelure de Laure». A CONNOCHIE-BOURGNE, CH. (dir.). *La chevelure dans la littérature et l'art du Moyen Âge*. Aix-en-Provence: Presses Universitaires de Provence.
- MO'IN, M. (1375/1996). *Farhang-e fārsī*. Teheran: Amīr Kabīr.
- RADT, S. (1985). *Tragicorum Graecorum Fragmenta 3. Aeschylus*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- RITTER, H. (1368/1989). *Aḥmad Ĝazalī. Savāne*. Teheran: Markaz-e našr dānešgāhī.
- ŠABESTARĪ, M. (1361/1982). *Golšan-e rāz*. Teheran: Tahūrī.
- ŠAMĪSĀ, S. (1381/2002). *Šāhbedbāzī dar adabiyāt-e fārsī*. Teheran: Ferdows.